

## Osmanlıların Anadolu'dan Rumeli'ye Geçiş Güzergâhında Bir Şehir: XVI. Yüzyılda Lâpseki Vakıfları

### *A City on the Transition Route of the Ottomans from Anatolia to Rumelia: Lâpseki Foundations in the 16th Century*

Musa SEZER<sup>1</sup>

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)



<sup>1</sup> Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzurum Türkiye  
musa.sezer@erzurum.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 3.6.2024  
Kabul Tarihi/Accepted: 15.1.2025

#### Atf /Cite this article:

Sezer, M. (2025). Osmanlıların Anadolu'dan Rumeli'ye Geçiş Güzergâhında Bir Şehir: XVI. Yüzyılda Lâpseki Vakıfları. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 182-201.

This article checked by



Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

#### Öz

Tarihi MÖ. 7. yüzyıla uzanan Lâpseki köklü bir geçmişe sahiptir. Troas bölgesinde Biga yarımadasının kuzeyinde bir ova ağzında kurulmuştur. Antik dönemde Lampsacus olarak adlandırılan Lâpseki, Roma ve Bizans İmparatorluğu dönemlerinde de önemli bir şehirdi. Anadolu beyliklerinden Karesi Beyliğinin idaresinde XIV. yüzyılın ortalarına kadar yönetilen şehir ve çevresi daha sonra Osmanlı Beyliği tarafından ele geçirilmiştir. Osmanlıların Rumeli yolunda bir geçiş noktası haline gelen Lâpseki, Süleyman Paşa tarafından 1353'te fethedilmiştir. XVI. yüzyılın sonlarına kadar Biga sancağına bağlı bir kaza olma statüsünü sürdürmüştür.

Lâpseki vakıflarını konu edinen bu çalışmada XVI. yüzyıla ait tahrir defterleri esas alınmıştır. Çalışmada Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve gelişme coğrafyasında önemli bir şehir olan Lâpseki'ye ait vakıflar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Değişik türden olduğu tespit edilen birçok vakfın gelir ve gider durumları üzerinde durulmuştur. İncelenen vakıflar ile Lâpseki'de yetiştirilen ürünler, vakıflara gelir sağlayan yerleşimler ve buralarda yaşayan nüfusun durumu gibi ayrıntılar tetkik edilmiştir. Lâpseki vakıflarının incelenmesi Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna etki eden şahsiyetlerin ortaya çıkarılmasına ve tanıtılmasına katkı sağlaması açısından da önem taşımaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Çanakkale, Biga, Lâpseki, Rumeli, Vakıf, Tahrir

#### Abstract

Lâpseki, whose history dates back to the 7th century BC, has a deep-rooted history. It was established at the mouth of a plain in the north of the Biga peninsula in the Troas region. Lâpseki, called Lampsacus in ancient times, was also an important city during the Roman and Byzantine Empire periods. The city and its surroundings, which were governed by the Karesi Principality, one of the Anatolian principalities, until the mid-14th century, were later captured by the Ottoman Principality. Lâpseki, which became a crossing point on the Ottomans' route to Rumelia, was captured by Süleyman Pasha in 1353. It maintained its status as a district of the Biga sanjak until the end of the 16th century.

In this study, which is about Lâpseki foundations, the 16th century tahrir registers (cadastral record books) are taken as basis. In the study, the foundations of Lâpseki, an important city in the geography of the establishment and development of the Ottoman Empire, were examined in detail. The income and expense situations of many foundations, which were determined to be of different types, were focused on. Details such as the foundations examined and the products grown in Lâpseki, the settlements that provide income to the foundations and the situation of the population living there were examined. Examining the Lâpseki foundations is also important in terms of contributing to the discovery and promotion of the personalities that influenced the establishment of the Ottoman Empire.

**Keywords:** Çanakkale, Biga, Lâpseki, Rumelia, Foundation, Tahrir

## Giriş

MÖ. 7. yüzyılın başlarında Miletos'lular tarafından kurulduğu tahmin edilen Lâpseki'nin adı ilk kez "Pityussa" olarak geçse de zamanla "Lampsacus" adını almıştır (Akgül, 2021: 164). Bu isim Luwi-Pelasg dilinde "boğaz halkının yeri" anlamına gelmekteydi. Diğer taraftan Bithynia-Mysia bölgesinde yaşamış Bebryklerin Kralı Mandros'un kızı Lampsake'nin adının şehre verildiği bildirmektedir (Aksoy, 2020: 1886). Evliya Çelebi ise Lâpseki isminin incire "Lop" denildiğinden ve bölgenin "seki (bayır)" üzerinde incirli bir ormanlıkta bulunmasından dolayı Lopseki'den türediğini ve Lâpseki denildiğini belirtmiştir (Evliya Çelebi, 2010: 404).

Lâpseki MÖ. 6. yüzyılda hayli gelişmiş bir şehir olarak bilinmektedir. Ancak şehrin etrafının surlarla çevrili olmadığı Thokudides'in yapıtından anlaşılmaktadır. Bu nedenle savunmasız kalan Lâpseki işgallere açık halde birçok defa saldırıya uğramıştır (Umar, 1983: 32). Lâpseki, Çanakkale Boğazı kıyısında Biga yarımadasının kuzeyinde bir ova ağzında kurulmuştur. Antik dönemde bölgenin en önemli şehirlerinden olan Lampsacus'un bulunduğu bölgeye Troas denilmekteydi. Lâpseki ise bu şehir üzerine kurulmuş yani Lampsacus'a ait tüm kalıntılar bugün Lâpseki kentinin altında kalmıştır (Koçyiğit ve Esirgemez, 2016: 452-453). Antik Çağ'ın refah içindeki şehirlerinden Lampsacus, zengin maden ocaklarına sahipti ve ayrıca kendi adına altın ve gümüş para basmaktaydı (Akgül, 2021: 164). Roma ve Bizans dönemlerinde de yerleşim yeri ve önemli bir şehir olmuştur (Koçyiğit ve Esirgemez, 2016: 457). Bizans İmparatorluğu döneminde bölgeye 1302 yılında İspanya kralı Ferdinand Dragon tarafından Katalan askerleri gönderilmiş ve bunlar Türkleri bölgeden atmayı amaçlamışlardı. Katalan askerleri Marmara'nın güneyinde gittikleri her yerde büyük çapta tahribata neden oldular. 1304 yılında Karesi Türkleriyle savaşa girişen bu askeri kuvvetler Biga ve Lâpseki'ye de uğramışlardır (Uzunçarşılı, 2008: 130-131; Öden, 1994: 126-128; Ayönü, 2012: 413-414).

XIV. yüzyılın ortalarında Karesi Beyliği'nin tam olarak Osmanlı topraklarına katılmasından sonra Karesi sancağı haline getirilmiş ve idaresi Orhan Bey tarafından oğlu Süleyman Paşa'ya verilmiştir. Orhan Bey'in Karesi'yi ilhak ettiği dönemlerde Bursa-Lâpseki yolu arasında Lâpseki de dâhil olmak üzere bütün sahil ovası Bizans'a aitti. Söz konusu Bursa-Lâpseki sahil yolu Anadolu'dan savaşçı gazi, göçmen ve tüccarların Rumeli'ye geçiş yolu olarak önem kazanmıştır. Süleyman Paşa'nın Rumeli fetihleri esnasında Lâpseki'de yapılan gemiler 1350'lerde Rumeli'ye geçişlerde ve asker taşınmasında önemli kolaylık sağlamıştır (İnalçık, 2007: 378-379). Süleyman Paşa bu arada Kapıdağ, Edincik, Biga ve Lâpseki'yi ele geçirmiştir (Emecen, 2016: 74-75). Sahil şehri Biga<sup>1</sup> ve Lâpseki'nin Gelibolu'ya geçmeden önce 1353'te Süleyman Paşa tarafından fethedilmesiyle (Enverî, 2012: 21) Rumeli'ye geçişlerde önemli bir kazanım elde edilmiştir.

1359'da Rodos, Venedik, Ceneviz ve İngiliz askerlerinden oluşan bir Haçlı ordusu Türkleri Trakya'dan atmayı hedeflemişti. Bizans kuvvetlerinin de katıldığı bu ordu Türklerin Avrupa'ya geçiş iskelesi olan Lâpseki'ye çıkarma yaptı ve kasabayı yaktı. Gemilerine dönerlerken de Türklerin saldırısına uğradılar ve kaçarken çoğu kılıçtan geçirildi (İnalçık, 2007: 382).

Biga, Lâpseki ve çevresi fetret devrinde Yıldırım Bayezid'in oğullarından Mustafa Çelebi (Düzmece) ve onun müttefiki Aydınöğlü Cüneyd Bey'in mücadelelerine de sahne oldu. Lâpseki (Lampsacus), bu dönemde Süleyman Çelebi'nin türlü hediyelerle yanına çektiği Cenevizli bir hanedanın idaresinde bulunmaktaydı (Zinkeisen, I, 2011: 321). Süleyman Çelebi yanına Cüneyd Bey'i de alarak Lâpseki'ye gelmiş ve Gelibolu'da babasının yaptırdığı kalenin karşı sahilinde yer alan Lâpseki'de kendi adına muazzam bir kale inşa ettirmiştir. Bu kalenin mimarı bahsedilen Cenevizli hanedandan *Salağruza de Nergio* adında bir asilzadeydi ve kaleyi iyi bir şekilde yaptı (Dukas, 2020: 71).

Sultan Çelebi Mehmed döneminde 29 Mayıs 1416 tarihinde Venedik donanması ile Osmanlı denizcisi Çalı Bey arasında geçen deniz muharebesinden birkaç gün sonra Çanakkale Boğazına gelen Venedik gemileri bu kaleye ait kuleleri topa tutmuştur. Harap bir hale gelen kuleler muhafız Hamza Bey tarafından tamamen yıkılmıştır (Tekindağ, 1997: 343).

Çalışmaya konu olan Lâpseki, Osmanlı idaresinde Biga sancağının bir kazası idi (Emecen, 1992: 136-137). Biga ise 1353'te Osmanlı idaresine geçtikten sonra Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak olarak yönetildi. 1430'larda Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da 16 sancağı bulunuyordu. Venedikli Laura Quirini'nin verdiği ve idari teşkilatı bütünüyle gösteren ilk metinlerden biri olma özelliğine sahip olan listeye göre Menteşe, Saruhan, Aydın, Karesi, Bursa, Bergama ve Kütahya ile birlikte Biga da bir Osmanlı sancağı idi (Emecen, 2016: 110-111, 160-31.dpn.).

II. Bayezid döneminde (1481-1512) yapılan tahrirlerin genel sonuçlarının gösterildiği bir icmal defterde Anadolu eyaletine dâhil 17 sancak bulunmaktaydı. Bunlardan biri de Biga Sancağı idi. Sancağa bağlı Balya, Ezine, Avlonya, Çan, Biga, Çatal-

<sup>1</sup> Süleyman Paşa tarafından fethedilen Biga, daha sonra kim olduğu tam olarak bilinmeyen Melik Nâsır tarafından ele geçirilmişti. I. Murad, karadan ve denizden kuşattığı Biga'yı 1365 yılında fethetti (Emecen, 1992: 136).

bergos ve Lâpseki nahiyeleri kaydedilmişti. Bu idari taksimat XVI. yüzyıl sonlarına kadar bu şekilde devam etmiştir (BOA. MAD.d. 152: 152a-156a; Varlık, 1991: 143). Burada dikkat çeken bir husus da sancağa bağlı en büyük idari birim olan kaza yazılması gerekirken nahie kaydedilmiş olmasıdır. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarında eyalet, vilâyet, liva, kaza ve nahie tabirleri birbirinin yerine kullanılmaktaydı (Halaçoğlu, 1998: 83). Bu kayıtlarda da aynı durumun söz konusu olduğu ve aslında belirtildiği üzere içlerinde Lâpseki'nin de bulunduğu Biga'ya bağlı nahiyelerin kaza olarak anlaşılması gerektiği görülmektedir. Yine Biga, 933-934/ 1527-1528 yılında ve 940/ 1533-1534 yıllarına doğru 17 sancaktan oluşan Anadolu Eyaleti'ne, Lâpseki ise Biga'ya bağlıydı (Barkan, 1953: 258-14.dpn., 304). XVI. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu Eyaleti'ne bağlı sancaklardan Alâiye Kıbrıs Eyaleti'ne; Biga ve Kocaeli sancakları ise ayrı zamanlarda Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletine tâbi olmuşlardı (Varlık, 1991: 143).

XVII. yüzyılda yazılan Ayn Ali risalesine göre Biga yine Cezâyir eyaletine bağlı bir sancaktı (Ayn Ali Efendi, 2021: 36, 50). XVII. yüzyıl ortalarında bölgeye giden Evliya Çelebi, Biga'nın Kapudan Paşa hükmünde sancakbeyi tarafından yönetildiğini kaydetmiştir (Evliya Çelebi, 2010: 401). Buna göre Biga, bu dönemde de Kapudan Paşa eyaletine bağlı bir sancak idi. Eyaletin merkezi yani Paşa Sancağı Gelibolu idi ve bu özelliğini XIX. yüzyıla kadar sürdürmüştür. Tanzimat'tan sonra sürekli düzenlemelerin yapıldığı eyalette merkez Biga olarak değiştirilmiştir. Biga Sancağı daha sonra Hüdavendigâr'a bağlanmıştır (Şakiroğlu, 1993: 501).

### **Lâpseki ve Çevresinin Önemi ile Çalışmanın Amacı**

Lâpseki'nin Çanakkale Boğazı'ndan Gelibolu'ya geçişlerde bir güzergâh olması önemli birçok etkileşim ve gelişimi de beraberinde getirmiştir. Hem Anadolu'dan Rumeli'ye hem de Rumeli'den Anadolu'ya geçen askeri, ticari ve sivil her türden insanlar bölgenin yapısının değişmesinde ve gelişmesinde etki etmişlerdir. Bu değişim yeni yerleşim yerlerinin kurulması, bölgenin nüfus çekmesi ve iktisadi hareketliliğin yaşanması şeklinde olumlu açılardan meydana geldiği gibi savaş ve eşkıyalık hareketleri gibi olumsuz yönlerde de kendini göstermiştir. Çardak-Gelibolu arasının olduğu gibi Lâpseki-Gelibolu arası da Çanakkale Boğazı'nın en eski geçit güzergâhıdır. Buraların diğer yerlere göre güçlü savunma sistemlerine sahip olması yolcular, tüccarlar ve ordular tarafından tercih edilmiştir. Gelibolu'dan Anadolu yakasına geçişlerde Romalılar, Arap orduları ve Haçlılar Gelibolu-Çardak ve Gelibolu-Lâpseki yolunu kullanmışlardır (Ertaş, 2008: 887).

Lâpseki bulunduğu konum açısından oldukça önemli bir yerde bulunmaktadır. Bu durum geçmişte de kendini göstermekteydi. Ticaret gemilerinin Osmanlı pazarlarına getirdiği mallar buradan geçiş yapmakta ve Çanakkale Boğazı'ndan geçen gemiler sıkı bir denetime tabi tutulmaktaydı. Özellikle satışı yabancılara yasak olan malların denetimine ayrı bir önem verilmekteydi. Sadece yabancı uyruklu gemilere uygulanmayan bu uygulama, Osmanlı gemilerine de uygulanmaktaydı. Transit gemilerin geçişinde ve İstanbul'un iâşesinin temininde özel bir yeri olan boğaz, gemi trafiği açısından da hayli hareketli bir yerdi. Bölgedeki bu ticari hareketlilik korsanların da ilgisini çekmiş olmalı ki, XVII. yüzyılın başlarında Biga Yarımadası kıyılarında ve Bozcaada yakınlarında korsanlar büyük tehlikeler oluşturmaktaydı (Faroqhi, 2011: 120). Lâpseki ve çevresinin bulunduğu konum günümüzde de hâlâ stratejik değerini korumaktadır.

Ömer Lütfi Barkan'ın belirttiği üzere Osmanlı imparatorluk nizamının ilk tipik taslaklarının izlerini Bursa ile Biga bölgesinde ve bu bölgenin vakıfları içinde bulmak mümkündür. Üstelik bu özelliğini uzun süre muhafaza etmiştir. Nitekim Biga ve çevresinin önemi de buradan gelmektedir (Barkan, I, 1980: 611-612). Bir diğer husus da daha önce bahsedildiği üzere Biga ve Lâpseki gibi onun sahil kenarında olan çevresi, Osmanlı kuvvetlerinin Rumeli'ye geçişinde önemli bir güzergâh olmaktadır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi sonrası devlet olma ve imparatorluk haline gelmesi yolunda kendisine denizcilik ve Rumeli'ye geçiş güzergâhı gibi konularda önemli bir alt yapı sağlayan Lâpseki, Biga ve çevresi araştırılmaya değer yerlerdir. Osmanlı Devleti'nin sosyal devlet anlayışını ön plana çıkaran vakıfların ilk örneklerinin bu bölgede bulunması ise ayrı bir öneme sahiptir. Biga ve çevresi, bu açıdan nadide bir kurum olan Osmanlı vakıflarının nitelik ve işleyişine dair ilk izleri barındırmaktadır.

Lâpseki ve çevresindeki vakıflara dair tahrir kayıtlarından bu bölgelerde faaliyet gösteren ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında rol oynayan tarihi şahsiyetlere rastlanmaktadır. Bunlar Sultan Murad Hüdavendigâr, Süleyman Paşa, İshak Bey, Feridun Ahmed Bey gibi önemli devlet adamları olmakla birlikte, bunlardan ziyade adı fazla duyulmamış kimseler de bulunmaktadır. Söz konusu kimseler yaptıkları hayırlar ve inşa ettikleri kurumlar ile bölge halkının ihtiyaçlarını gidererek, sosyal devlet anlayışını memleketin değişik köşelerine taşımışlardır. Ayrıca yaptıkları imar faaliyetleri ve hayırlar ile vakıfların Osmanlı İmparatorluğu'nun genel hayatında bir iskân ve kolonizasyon metodu olarak işlerlik kazanmasını sağlamışlardır (Barkan, 1942: 354).

Ömer Lütfi Barkan tarafından "Kolonizatör Türk Dervişleri" olarak nitelendirilen şeyh, derviş, ahi, fakih, hoca vb. unvanlı bu

kimseler hâlî ve tenha yerlerde, boş topraklar üzerinde yerleşerek kurdukları zâviyelerle Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında yayılımın önemli bir faktörü olmuşlardır (Barkan, 1942: 284). Bu kimselerin özeldir bölge halkının yaşamında ve genelde Osmanlı'nın yayılışında büyük yararlılığı görülmüştür. Lâpseki'deki vakıf kayıtlarında ismi geçen kimselerin vakıf kurucuları ya da onların soyundan gelenler olup, bölgenin mamûrlaşmasında rol oynayan şahsiyetler oldukları göze çarpmaktadır.

### Lâpseki Vakıfları

Arapça'da durdurmak ve alıkoymak anlamına gelen vakıf kelimesi, Müslümanların sosyal ve iktisadî hayatlarında önemli bir rol oynayan dinî ve sosyal kurumun adıdır. Terim anlamı ise “bir malın sahibi tarafından dinî, içtimaî ve hayrî bir gayeye ebediyen tahsisi” şeklinde tarif edilebilecek hayır müessesesini ifade eder (Yediyıldız, 1986: 153; Günay, 2012: 475). Vakfeden kişi bunu Allah'a yakın olmak gayesiyle yapar. Böylece menkul veya gayrimenkul mülkünü dinî, hayrî ve sosyal bir amaca hizmet etmek üzere sonsuza dek tahsis eder (Yediyıldız, 2003: 9).

Osmanlı Devleti'nden önce de var olan vakıflar ve vakıf anlayışı Osmanlı'da gelişerek çağının zirvesine ulaşmıştır. Vakıflar insanlar arasında renk, dil, din, ırk ayrımı gözetmeksizin topluma sağladığı faydalarla günlük hayatın vazgeçilmezleri arasına girmiştir. Vakıfların insan ve toplum hayatına faydaları azımsanmayacak kadar çoktur. Bunlar dinî, sosyal, iktisadî, eğitim, bayındırlık, sağlık gibi alanlar olarak özetlenebilir. Zengin ile fakir arasındaki açığı mümkün mertebe kapatmaya çalışarak, alan ile veren arasında kurulan köprü ile yardımlaşmaya vesile olunmuştur (Berki, 1965: 12).

Lâpseki ve çevresinin Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun gerçekleştiği bölgelere yakınlığı, kuruluş döneminde fethedilen bir bölge olması, bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle Rumeli'ye geçişlerin gerçekleştiği ve fetih güzergâhı üzerinde olması gibi nedenlerle vakıfların bu bölgede yoğunluk kazandığı görülmektedir. Bu vakıflar genelde selâtin ve idarecilere ait olanlar ile evlatlık, para, avârız, zâviye, mezrâ ve amme vakıfları çeşitleriyle kendini göstermektedir. Bu ayrım keskin çizgilerle yapılamamakta ve bir vakıf içinde diğer bir vakıf çeşidinin ortaya çıktığı görülmektedir. Mesela para vakıfları incelendiği zaman burada bir miktar paranın mahalle avârızlarına da vakfedildiği görülmektedir. Böylece para vakıflarının dışında bir de avârız vakfı ortaya çıkmaktadır. Diğer bir örnek ise selâtin vakıflarından sayılabilecek bir vakıfta nakit paranın işletilmesiyle para vakfının da olduğu görülmektedir. Bundan dolayı vakıf çeşitleri ve toplam vakıf sayısı farklılık arz edebilmektedir.

Lâpseki'de XVI. yüzyılda tahrir defterlerine göre toplam 26 vakıf tespit edilmektedir. Bunlardan altısı selâtin ve idarecilere ait, dördü evlatlık, ikisi para, biri avârız, dördü zâviye, 10'u mezrâ ve biri amme vakıfları idi. Lâpseki ve Çatal-bergos kazalarındaki sultan vakıflarına bağlı 124 hane ve ümera vakıflarına bağlı 151 hane kaydedilmişti (BOA. TT.d. 59: 4).

### 1. Sultan Murad Han ve Süleyman Paşa Vakfı

1516 tarihli defterdeki kayıtlara göre Lâpseki'ye bağlı Has ve Çam karyelerinin gelirleri adı geçen vakfa aktarılmaktaydı. Bu tarihte sadece Süleyman Paşa'nın<sup>2</sup> adı kaydedilmişti. Söz konusu karyelerin gelirleri Lâpseki'de olan cami çalışanlarına ve caminin masraflarına harcanmaktaydı (BOA. TT.d. 59: 306-309 “Vakf-ı Selâtin, merhum Gazi Süleyman Paşa, Lâpseki'de olan camiinin mevâcibâtına ve meremmâtına sarf oluna”). 1530 yılında vakfın adı merhum Gazi Hüdavendigar ve Süleyman Paşa ile birlikte yazılmıştır (BOA. TT.d. 166: 242). Has karyesinin belirtilen iki tarihte de hâsılı 15.325 akçe olarak kaydedilmiştir. 1516 yılında bu karyeye ait hâsıl durumu şu şekildedir.

**Tablo 1: 1516 Yılı Has Köyü Gelirleri (BOA. TT.d. 59: 306-307.)**

Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Kıymet (Akçe)
	müd	kile			
Hınta	20	-	3.200	Resm-i Bostan	353
Şair	4	19	495	Resm-i Çift	710
Alef	13	5	927	Baha-i Gulam	1.500
Burçak	1	2	110	Resm-i Tapu	216
Erzen	1	13	132	Resm-i Kovan	30
Mercimek	-	4	40	Resm-i Ganem	889
Bakla	-	1	8	Resm-i Arus	90

<sup>2</sup> Osmanlı Sultanı Orhan Bey'in büyük oğlu (Emecen, 2010: 94).

Nohud	-	3	30	Mukata-i Dalyan Mahi	1.333
Çavdar	-	16	56	Öşr-i Bağçe	265
-	-	-	-	Resm-i Bennak	252
-	-	-	-	Öşr-i Bağ	3.842
-	-	-	-	Bâd-ı hevâ ve beytü'l-mâl ve deştbanî	774
<b>Hâsıl</b>	<b>15.252 akçe</b>				

1516 yılına ait kayıtlar hesaplandığında karyenin hâsılatı 15.252 akçe olarak ortaya çıkmaktadır. Buna göre Has köyünde hinta, bağ, gulam ve dalyandan en fazla gelir elde edilirken, en az gelir bakla, nohut ve kovandan sağlanmaktaydı. Has köyü kayıtlarında dalyan mukataasının bulunması, geçim kaynakları arasında balıkçılığın da olduğunu göstermektedir. Vakfın gelirleri arasında “Baha-i gulam” ın bulunması dikkat çekicidir. Elde edilen bu veri vakıfların köleden elde ettikleri gelirlere örnek olması açısından önemlidir.

Gelirleri yine aynı vakfa aktarılan Çam karyesinin hâsılı ise 1516 ve 1530’da 13.397 akçe idi. 1516’da kaydedilen gelir kalemleri toplamı 7.497 akçe olarak çıkmaktadır. Bu tarihte Çam karyesinin gelirleri şu şekildeydi.

**Tablo 2: 1516 Yılı Çam Köyü Gelirleri (BOA. TT.d. 59: 307-309.)**

Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Kıymet (Akçe)
	müd	kile			
Hinta	14	12	2.336	Asiyâb (kıt’â 5, fi 20)	100
Şair	1,5	-	150	Öşr-i Ketan	6
Alef	11	16	822	Resm-i Bostan	162
Erzen	-	12	42	Resm-i Kovan	6
Burçak	-	13	65	Resm-i Tapu ma baha-i Çiftlik	2.200
Çavdar	-	11	36	Asiyâb (kıt’â 2, fi 15)	30
Mercimek	-	1	10	Resm-i Çift	627
Nohud	-	4	40	Resm-i Bennak	204
Öşr-i Hinta (BOA. TT.d. 59: 309) <sup>3</sup>	-	15	120	Öşr-i Bağçe	100
-	-	-	-	Niyabet ve resm-i arus	50
-	-	-	-	Öşr-i Bağ (Mezra-i Kufiler)	391
<b>Hâsıl</b>	<b>7.497 akçe</b>				

1516’da Şayitlü halkının Çam karyesi sınırında tarımla uğraştığı ve 15 kile hintaya 120 akçe öşür verdikleri kaydedilmiştir. Tabloda görülen 391 akçelik bağ öşrü ise, 1516 tarihli defterde alt alta kaydedilmelerinden Kufiler mezrasından elde edilmiş olmalıdır. Çam karyesinin 1516’da kaydedilen 13.397 akçe hâsılı ile defterdeki verilerden toplanarak hesaplanan 7.497 akçe arasında 5.900 akçe fark ortaya çıkmaktadır. Bu durumun neden kaynaklandığını açıklamak mümkün görünmemektedir.

Yukarıda belirtilen karyelerin nüfus durumuna bakılacak olursa Has karyesi 1516 ve 1530’da 54 hane (10 çift, 23 nim çift, 21 bennak), 20 mücerred ve 1 sahib-i berat olarak kaydedilmiştir. Çam karyesi ise aynı tarihlerde 43 hane (11 çift, 14 nim çift, 18 bennak) ve 14 mücerred idi. Çam karyesi nüfusu altına kaydedilen bir nottan burada hariçten bir çiftlik olduğu ve burada ziraat

<sup>3</sup> “Mezkûr karyenin sınırında Şayitlü reayası ziraat idüb bir yılda virdükleri” (BOA. TT.d. 59: 309).

ile uğraşan reayanın öşür ve resimlerini verdikleri anlaşılmaktadır (BOA. TT.d. 59: 308).<sup>4</sup>

## 2. İshak Bey Zâviyesi Vakfı

1516 yılına ait kayda göre bu zâviye İshak Bey evladından ve zâviyenin şeyhlerinden Hamza v. Ali elindeydi. Yapılan ziraattan ve diğer gelirlerden 1516 ve 1530'da 1.791 akçe; 1574'te ise 1.244 akçe hâsılat elde edilmişti. Bu gelir, İshak Bey'in Bergos merkezde yaptırdığı tekkesinde sarf olunmaktaydı (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 242; TKG. KK. TT.d. 381: 21a).<sup>5</sup> Yapılan ziraattan elde edilen gelirler ve diğer gelirler yıllara göre şu şekildeydi.

**Tablo 3: 1516 ve 1574 Yılı İshak Bey Zâviyesi Vakfına Ait Gelirler (BOA. TT.d. 59: 322; TKG. KK. TT.d. 381: 21a)**

1516				1574			
Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)
	müd	kile			müd	kile	
Hınta	-	50	400	Hınta	-	8	104
Şair	-	33	165	Şair	-	12	84
Alef	-	32	112	Burçak	-	1	8
Nohud	-	22	220	-	-	-	-
	Kıymet (Akçe)				Kıymet (Akçe)		
Öşr-i Palamud	39			Öşr-i Palamud	50		
Resm-i Dükkân	35			İcâre-i Dekâkin	35		
Mukatâ-i Hamam (fi sene)	350			Mukatâ-i Hamam (fi sene)	800		
Resm-i Tapu	220			-	-		
Resm-i Bağçe	250			Resm-i Bağçe	12		
-	-			Hâsıl-ı Bağ	97		
-	-			Resm-i Bostan	24		
-	-			Asiyab (2 bab)	30		
<b>Hâsıl</b>	<b>1.791 akçe</b>			<b>Hâsıl</b>	<b>1.244 akçe</b>		

1516'dan 1574'e kadar zâviye gelirlerinde bir düşüş yaşanmıştı. Bu düşüş özellikle zirai faaliyetlerde görülmektedir. Hamamdan elde edilen gelirden iki katından fazla bir artış görülürken, bahçe gelirlerinde bir düşüş söz konusudur.

1516 ve 1530 yıllarına ait defterlerde bu vakıfla ilgili ayrı bir kayıt söz konusudur. Burada vakfa ait hane (ev) ve zemin satışından nakit 3.200 akçe elde edilmiş ve bu miktar müteveli zimmetindeydi. Adı geçen zâviyenin vakıf olduğuna dair bir de ahkâm bulunmaktaydı (BOA. TT.d. 59: 323; BOA. TT.d. 166: 242).

## 3. Kızılca Zâviyesi Vakfı

Kızılca Zâviyesi, Taş Ali Mahallesi'ndeydi. Bu zâviye vakfının 1574'te 699 akçe geliri vardı (TKG. KK. TT.d. 381: 21a). Söz konusu hâsılat ise şu kalemlerden oluşmaktaydı.

<sup>4</sup> "Hariçden bir çiftlik yer vardır, öşür ve resim virürlür" (BOA. TT.d. 59: 308).

<sup>5</sup> "Vakf-ı Zâviye-i İshak Beg nefsi-i Bergosda bir tekye binâ idüb mahsulü anda sarf olunmuş" (TKG. KK. TT.d. 381: 21a).

**Tablo 4: 1574 Yılı Kızılca Zâviyesi Vakfına Ait Gelirler (TKG. KK. TT.d. 381: 21a)**

Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Kıymet (Akçe)
	müd	kile			
Hınta	1	3	299	Resm-i Bostan	75
Şair	1	8	186	Resm-i Bağçe	22
Alef	-	5	25	-	-
Nohud	-	2	28	-	-
Burçak	-	8	64	-	-
<b>Hâsıl</b>	<b>699 akçe</b>				

1574 yılında Kızılca Zâviyesinin en çok geliri hınta ve şairden sağlanmaktaydı. Gelirinin en az olduğu kalemler ise bahçe resmi ve alef idi.

#### 4. Pîr Hasan Zâviyesi Vakfı

1574 yılında Lâpseki'deki Pir Hasan Zâviyesine ait 288 akçe hâsılât kaydedilmiştir (TKG. KK. TT.d. 381: 21a).

**Tablo 5: 1574 Yılı Pir Hasan Zâviyesine Ait Gelirler (TKG. KK. TT.d. 381: 21a)**

Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Kıymet (Akçe)
	müd	kile			
Hınta	-	16	208	Öşr-i mercimek	2
Şair	-	4	28	Öşr-i çayır	4
Burçak	-	4	32	-	-
Nohud	-	1	14	-	-
<b>Hâsıl</b>	<b>288 akçe</b>				

Bu gelirler arasında en fazla hıntadan, en az mercimek ve çayır öşründen elde edilmekteydi.

#### 5. Haraççı Hamza Mülk Vakfı

“Haraççı” Hamza ismindeki bu kişinin yaptığı işle alakalıdır. Hamza muhtemelen bölgenin vergi toplanmasıyla görevli tahsildarıydı.<sup>6</sup> 1516 ve 1574 tarihli kayıtlarda ayrıntılı olarak bahsedilen Lâpseki kazasına bağlı Bayramderesi karyesi, Haraççı Hamza'nın kendi mülküydü. Buradan elde edilen gelir, Haraççı Hamza'nın Lâpseki'de yaptırdığı kervansarayın masraflarına harcanmaktaydı (BOA. TT.d. 59: 318; TKG. KK. TT.d. 381: 21a).<sup>7</sup> Bayramderesi karyesi aslında daha önce Yıldırım Bayezid Han tarafından Yapniç? Bey'e mülk olarak verilmişti, ancak daha sonra oğlu Haraççı Hamza Bali'ye satmıştı. Haraççı Hamza da mülk olarak aldığı Bayramderesi karyesini Lâpseki'de yaptırdığı kervansaraya vakfetmişti. Bayramderesi karyesi halkının daha önceki padişahlar tarafından da verilen hükümleri bulunmaktaydı. Adı geçen köy, derbend yolu üzerinde olduğu için burada yaşayan halk avâızdan muaf idi ve bunun için de bir hüküm-i şerifleri vardı (BOA. TT.d. 59: 319; TKG. KK. TT.d. 381: 21b).<sup>8</sup>

Haraççı Hüseyin adında bir kimse günlük 2 akçe ile koruyup gözetin diye vakfa mütevellî tayin edilmişti. Bir çiftlik yer olan Eğriağaç Çiftliği kervansaray işletmecisine tasarruf etmesi için vakfedilmiş ve kervansarayıcıdan öşür ve resim alınmaması şart

<sup>6</sup> Örnek için bkz. Musa Sezer, “XVI. Yüzyılda Köstendil İlcası'nda Haraççı Kara Mehmed Vakıfları (Tahrir Defterlerine Göre)”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, C.8, Nisan 2017, 230-242.

<sup>7</sup> “Mülk-i Haraççı Hamza, Lâpseki'de binâ ettiği karbansarayına vakf etmiş. Karye-i Bayramderesi tabi m.” (BOA. TT.d. 59: 318); “Karye-i Bayramderesi tabi Lâpseki, Haraççı Hamza'nın mülki olub Lâpseki'de binâ ettiği karbansarayına vakf etmiş.” (TKG. KK. TT.d. 381: 21a).

<sup>8</sup> “Zikr olan karye-i bundan öndin? (önceden) merhûm Yıldırım Bayezid Han, Yapniç? Beg'a mülkli virüb sonra mezkûrun oğlu satmış Haraççı Hamza Bali satun alub anda bir karbansaray binâ idüb ana vakf itmiş, selâtin-i mâziyeden ellerinde hükümleri vardır ve mezkûr karye derbend yol üzerinde bendegân olduğu sebebden anda cem' olan halka avâızdan emin olalar deyu hüküm dâhi virilmiş ve pâdişâhımız dâhi mukarrer tutub hüküm-i şerif sadaka olunmuş ...” (TKG. KK. TT.d. 381: 21b).

koşulmuştu. Mütevellî Hüseyin'in ölmesi halinde kadıaskerlerden dört beş kişiye karyenin hâsılından hisse verilmiş ve onlar tarafından tasarruf edilmesi şart edilmişti (BOA. TT.d. 59: 318-319; TKG. KK. TT.d. 381: 21b).<sup>9</sup> 1516 ve 1574 tarihli kayıtlara göre bazı hükümlere varıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar:

1. Adı geçen çiftliğin kervansaraycıya verilmesi,
2. Bayramderesi karyesinin hâsılının kadılıktan emekli olmuş bir ilim ehline verilmesi,
3. Kervansarayın tamire ihtiyaç duyulması hâlinde bu işlerin emekli bir kimse tarafından yürütülmesi,
4. Kadılıktan emekli olmuş bu ilim ehli kişinin vakfın parasından geriye kalanı vakfın sahibinin ruhu için sarf etmesi bildirilmiştir (BOA. TT.d. 59: 319; TKG. KK. TT.d. 381: 21b).<sup>10</sup>

1574 tarihli kayıtlara göre bu kişinin kazadan ilim ehlinde olup emekli olan ihtiyar Mevlana Alaaddin'in (TKG. KK. TT.d. 381: 21b)<sup>11</sup> olduğu anlaşılmaktadır.

Bayramderesi karyesinin 1516 ve 1530'da 5.366 akçe (BOA. TT.d. 59: 319; BOA. TT.d. 166: 242) ve 1574 yılında 5.363 akçe (TKG. KK. TT.d. 381: 21b) hâsılatı Haraççı Hamza'nın yaptırdığı kervansaraya aktarılmaktaydı. 1516 ve 1574'de karyeye ait hâsılat kalemleri şunlardan oluşuyordu.

**Tablo 6: 1516 ve 1574 Yılı Bayramderesi Köyü Gelirleri (BOA. TT.d. 59: 318-319; TKG. KK. TT.d. 381: 21a-21b)**

1516			1574				
Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)
	müd	kile			müd	kile	
Hınta	10	10	1.680	Hınta	7	19	2.058
Şair	6	11	655	Şair	4	19	692
Alef	3	12	252	Alef	1	15	175
Burçak	24	-	120	Burçak	-	18	144
Nohud	-	12	120	Nohud	-	5	70
Erzen	-	14	56	Erzen	-	15	120
Çavdar	-	12	42	Çavdar	-	4	32
-	-	-	-	Bakla	2	-	520
	<b>Kıymet (Akçe)</b>			<b>Kıymet (Akçe)</b>			
Resm-i Çift	396			Resm-i Çift	66		
-	-			Resm-i Mücerred	54		
Resm-i Bennak	168			Resm-i Bennak	60		
Öşr-i Bostan	114			Resm-i Bostan	300		
Asiyâb (1 kıt'â, 6 ay yürür)	30			Asiyab-ı âb (1 bab)	30		
-	-			Asiyab (1 bab)	Harab		

<sup>9</sup> “Bir çiftlik yer vardır ki, Eğriağaç dimekle meşhurdur karbansaraycıya vakfdır kendü tasarruf ider, bedel-i hizmet öşr ve resim virmeye deyu defter-i âtikde kayd olunmuş hâlâ dâhi ber karar-ı sâbık kayd olundu.”, “... ve sâbık mezkûr Haraççı Hüseyin nam kulun yevmi iki akçe ile mütevellî tayin etmiş ki, görüb ve gözedüb zabt ide ve zikr olan bir çiftlik yeri karbansaraycıya vakf etmiş, öşri ve resmi alınmaya, mezkûr Hüseyin fevt oluncak da kadıaskerler cânibinden dört ve beş kişiye mezkûr karyenin hâsılından hisse tayin eylemiş tasarruf iderlermiş ...” (TKG. KK. TT.d. 381: 21b).

<sup>10</sup> “... Zikr olan hisseler vâki olmak emr olundu. Heman şöyle emr olundu ki; Karbansaraycıya vakf olan çiftlik mukarrer ola ve mezkûr karyenin hâsılı kadılıktan tekâüd etmiş bir ehli-ile virile, zikr olan karbansarayın meremmâti vâki oldukça bir mütekâid göre ve gözede, baki hâsılın kendü tasarruf idüb sahib-i vakfın ruhiyçün ve pâdişâhımızın ve dâme düvelin duasına mes'ul ola deyu kayd olunmuş ...” (TKG. KK. TT.d. 381: 21b).

<sup>11</sup> “... tahrîr olundukda kazâdan tekaüd ihtiyar imiş Mevlânâ Alaaddin berât-ı pâdişâhî ile mutasarrıf olmağın ...” (TKG. KK. TT.d. 381: 21b).



Öşr-i Bağ	364	Hâsılat-ı Bağ	231
-	-	Resm-i Bağçe	18
Öşr-i Sazlık	235	-	-
Resm-i Kovan	247	-	-
Resm-i Ganem	300	-	-
-	-	Öşr-i Sir ve Piyaz	20
Niyâbet, arus, resm-i tapu, deştbanı	583	Bâd-ı hevâ, resm-i arus, resm-i tapu, deştbanı	385
-	-	Resm-i Çift ez hariç	387
<b>Hâsıl</b>	<b>5.362 akçe</b>	<b>Hâsıl</b>	<b>5.362 akçe</b>

1516 yılında 5.366 olarak kaydedilen gelir kalemleri toplandığında 5.362 çıkmaktadır. 1574 tarihli defterde 5.363 yazılan hâsılat ise 5.362 olarak hesaplanmaktadır.

Bayramderesi karyesinin nüfusu 1516'da 24 hane ve 14 mücerred kaydedilmişti. Ancak bu veriler incelendiğinde 30 hane (5 çift, 10 nim çift, 15 bennak) olduğu anlaşılmaktadır (BOA. TT.d. 59: 318). 1530'da aynı şekilde 24 hane ve 14 mücerred olarak yazılmıştır (BOA. TT.d. 166: 242). 1574 yılında ise toplam 20 nefer kaydedilmiştir. Bunlardan 5'i nim çift, 9'u mücerred, 4'ü bennak, 1'i imam (*Mustafa v. Hamza*) ve 1'i silik olup tespit edilemeyen kişidir (TKG. KK. TT.d. 381: 21a-21b).

## 6. Özbek Subaşı Evlatlık Vakfı

1516 yılı kayıtlarına göre Lâpseki kazasına bağlı Ak-köy'ün gelirleri Özbek Subaşı vakfına aktarılmaktaydı. Özbek Subaşı'nın oğlu İsmail Bey idi. İsmail Bey'in oğlu Mehmed Bey, onun oğlu Mustafa Bey, onun oğlu Mehmed Bey ve onun oğlu Özbek Bey idi. Özbek Bey için *sahîh evlat* ibaresi bulunmaktaydı. Vakfın tevliyet görevi Özbek Subaşı'nın çocuklarına verilmişti. Ancak tahririn yapıldığı 1516 yılında yapılan açıklamaya göre tevliyet görevi sebepsiz yere başkalarına devredilmişti (BOA. TT.d. 59: 316-317).<sup>12</sup> Bu durum 1574'te yapılan tahrirde de aynen belirtilmişti (TKG. KK. TT.d. 381: 22a). Özbek Subaşı Vakfı'nın evlâdiyyet üzere tasarruf edildiği yani bir evlatlık vakıf olduğu sonucuna varılmaktadır.

Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde muhafaza edilen 1574 tarihli defterde bu vakfın kayıtlarının eksik olduğu anlaşılmaktadır. Kâtibin defterdeki yazı stili dikkate alındığında "Vakf-ı Özbek Subaşı" başlığının başka bir kimse tarafından sonradan yazıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca başlıktan sonra gelirleri vakfa tahsis edilen Ak-köy karyesinin adı bulunmamaktadır. Vakıf kaydının eksik olduğuna bir diğer delil ise 42 nefer kaydedilen yerde sadece 6 neferin ismi bulunmaktadır. Önceki sayfaya bakıldığında bu vakıfla ilgili olmayan başka bir vakıf kaydının bulunması da sayfa eksikliğinin bir başka göstergesidir (TKG. KK. TT.d. 381: 22a).

Ak-köy gelirlerine bakılacak olursa 1516 ve 1530'da 7.508 akçe olarak kaydedilmişti (BOA. TT.d. 59: 317; BOA. TT.d. 166: 242). 1574 yılında ise Ak-köy'e ait 8.525 akçe gelir kaydedilmişti (TKG. KK. TT.d. 381: 22a). 1516 ve 1574 yıllarında köyün gelir durumu şu şekildeydi.

**Tablo 7: 1516 ve 1574 Yılı Ak-köy Karyesi Gelirleri (BOA. TT.d. 59: 316-317; TKG. KK. TT.d. 381: 22a)**

1516				1574			
Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)
	müd	kile			müd	kile	
Hınta	24	7	3.776	Hınta	13	12	3.536
Şair	8	17	885	Şair	8	7	1.169

<sup>12</sup> "Mezkûr Özbek subaşının oğlu İsmail Beg, onun oğlu Mehmed Beg onun oğlu Mustafa Beg, Mustafa Beg oğlu Mehmed Beg'dir. Mehmed Begün oğlu Özbek'dir. Mezkûr Özbek sahîh evlâddir. Tevliyet evlâdına vakıftır. Ellerinde selâtin-i mâziyeden ahkâmı vardır ve pâdişâhımızdan dâhi mukarrernâmeleri vardır. Şimdiki hâlde bilâ-sebebe âhire virilmiş." (BOA. TT.d. 59: 316-317).

Alef	8	16	616	Alef	8	1	805
Nohud	-	12	120	Nohud	-	6	84
Burçak	-	24	620	Burçak	1	7	216
Ades	-	6	60	Mercimek	-	4	66
Susam	-	-	25	Susam	-	5	100
-	-	-	-	Bakla	-	10	130
	<b>Kıymet (Akçe)</b>				<b>Kıymet (Akçe)</b>		
Resm-i Çift	957			Resm-i Çift	330		
-	-			Resm-i Mücerred	120		
Resm-i Bennak	108			Resm-i Bennak	48		
Piyaz ve Sir	23			Öşr-i Sir ve Piyaz	13		
Resm-i Bostan	30			Resm-i Bostan	2		
-	-			Nısf-ı Resm-i Ganem	155		
Öşr-i Penbe	178			-	-		
Bağ (25 dönüm, fi 10)	250			Hâsıl-ı Bağ	467		
Resm-i Kovan	80			-	-		
Hâsıl-ı Çayır	190			Çayır-ı Hassa	70		
Hâsıl-ı Diğer Çayır	69			-	-		
Asiyab (11 kıt'â, fi 30)	330			Asiyab (14 bab)	420		
Niyâbet, arus, resm-i tapu, deştbanı	666			Bâd-ı hevâ, resm-i arus, resm-i tapu, deştbanı, yava, kaçgun ve gayrihi	392		
Hâsıl-ı Sazlık	25			-	-		
-	-			Resm-i Çift ez hariç	402		
<b>Hâsıl</b>	<b>9.008 akçe</b>			<b>Hâsıl</b>	<b>8.525 akçe</b>		

1516'da köye ait gelirlerin toplamı defterde 7.508 akçe olarak kaydedilmişti. Ancak tablodaki veriler toplanınca 9.008 akçe olarak çıkmaktadır. 1530'da yine 7.508 akçe olarak yazılan köyün geliri 1574 yılında 8.525 akçe idi. Her iki tarihte de karyeye ait en fazla gelir hıntadan elde edilirken, en az gelir 1516'da soğan ve sarımsaktan 1574'te ise bostan resminden elde edilmekteydi.

Ak-köyün nüfus durumu ise 1516 ve 1530 yıllarında 43 hane, 17 mücerred ve 1 imam iken 1574'te 42 nefer idi (BOA. TT.d. 59: 316-317; BOA. TT.d. 166: 242; TKG. KK. TT.d. 381: 22a).

### 7. Ulu (Ulugu) Bey Oğlu Ahmed Bey Mülkü Evlatlık Vakfı

1516 yılına ait defterden edinilen bilgiye göre Ulu Bey'in oğlu Ahmed'in Lâpseki merkezinde bir çiftliği ve bir bahçesi bulunuyordu. Padişah hükmü ile tasarruf edilen bu mülkler, Ahmed'in oğlu İvaz'ın eline geçmiştir. Bu durum defter-i âtikte de bu şekilde kaydedilmişti. Daha sonra İvaz vefat edince oğlu Hasan ve Hacı Yusuf tasarruf etmeye başlamıştı. Bunlar da vefat edince tahririn yapıldığı 1516'da Hasan'ın oğlu Beglerhan ve Mehmed ile Hacı Yusuf'un oğlu Mustafa ve Ahmed

padişah hükmü ile müştereken tasarruf etmekteydiler.<sup>13</sup> İncelenen 1516, 1530 ve 1574 tarihli defterlerde bu mülklerin hâsılatı 200 akçe idi (BOA. TT.d. 59: 321; BOA. TT.d. 166: 242; TKG. KK. TT.d. 381: 22a).

1516'daki kayıtların benzerini içeren 1574 yılında farklı olarak Hasan'ın bir de İvaz adında oğlundan bahsedilmektedir (TKG. KK. TT.d. 381: 22a).<sup>14</sup> 1574 yılı tahririne göre İvaz'ın oğlu Mevlana Musa; Yahşi oğlu Mehmed, Musa, Pir Ali ve Ahmed; Mustafa oğlu Ahmed, İbrahim ve Hıdır birlikte tasarruf etmekteydiler. Yeni deftere de bu son şekliyle kaydedildiği anlaşılmaktadır.<sup>15</sup>

## 8. Dükkândar Hamza Mescidi Vakfı

Lâpseki merkezde Yenice Mahallesi'nde Dükkândar Hamza Mescidi bulunmaktaydı. 1574 yılında mescit vakfına ait 8.000 akçe para vardı. Bu miktarın "onu on bir buçuk" ile yani %15 ile işletilmesi öngörülmüştür (TKG. KK. TT.d. 381: 23b). Bu işletim oranı ile kazanç 1.200 akçe olmaktadır. Elde edilen gelirlerden senelik imama 540, müezzine 360 ve tevliyet görevini icra eden Mevlana Sinan'a 60 akçe verilmekteydi. Ayrıca işletilen paranın kârından 300 akçe Yenice Mahallesi'nin avârızına ödenmekteydi (TKG. KK. TT.d. 381: 23b).

## 9. Yakub Bey İmaret Vakfı

Biça kazasında vakıf köyleri bulunan Yakub Bey'in, Lâpseki kazası dâhilinde de vakıf köyleri vardı. Lâpseki kazasına tabi Çardak, Kalfadız ve Akpınar köyleri adı geçen vakfa aitti ve buralardan elde edilen hâsılat Yakub Bey'in Çardak'ta inşa ettirdiği imaretine harcanmaktaydı (BOA. TT.d. 59: 312-315; BOA. TT.d. 166: 242).<sup>16</sup> Bu köylerden Gelibolu'nun karşısında (75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufassal Tahrîr Defteri, I, 2009: 139; 75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufassal Tahrîr Defteri, II, 2009: 340) Lâpseki'ye yakın bir konumda bulunan Çardak'a ait bir nefsin (merkez) bulunduğu görülmektedir (BOA. TT.d. 166: 242).<sup>17</sup> Buradan Çardak'ın köyden büyük bir yerleşim olduğu anlaşılabilir. Nitekim buradaki imarete birer câmi, medrese, mektep, türbe, zâviye, han, hamam, mahzen, 5 su kuyusu ve evler bulunmaktaydı (Sağır, 2016: 51-55).

Çardak'ta 1516 ve 1530'da 14.113 akçe hâsılat kaydedilmiştir (BOA. TT.d. 59: 312-313; BOA. TT.d. 166: 242). Ayrıntılı gelirlerin verildiği 1516 yılına ait mufassal deftere göre Çardak'ın gelirleri şöyledi.

**Tablo 8: 1516 Yılı Çardak Karyesi Gelirleri (BOA. TT.d. 59: 312-313)**

Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Kıymet (Akçe)
	müd	kile			
Hınta	16	15	2.520	Resm-i Çift	545
Şair	-	13	65	Resm-i Bennak	410
Alef	6	10	455	Resm-i Bostan	148
Erzen	1	-	80	Resm-i Kovan	25
Burçak	-	14	70	Öşr-i Ketan	13
Çavdar	-	4	14	Asiyab (1 kıt'â)	300
Ades	-	1	10	Dekâkin (13 kıt'â)	3.720
Bakla	-	1	8	Niyâbet, arus, resm-i tapu	1.480
-	-	-	-	Öşr-i Bağ	2.555
<b>Hâsıl</b>	<b>12.418 akçe</b>				

<sup>13</sup> "Ulu Beg oğlu Ahmed'in bir çiftlik yeri ve bir bab bağçesi vardır. Umur Beg defterinde dâhi mukayyedir. Sonra pâdişâhımız dâhi mülkiyet üzere dutub hükm-i hümâyün virmiş, şimdiki halde Ahmed'in oğlu İvaz elindedir. Pâdişâh hükmiyle mülkiyet üzere tasarruf itdirirken berât almış defter-i âtikde şöyle kayıt olmuş. Sonra mezkûr İvaz fevt oluncak oğlu Hasan ve Hacı Yusuf berât-ı şâhiyle mutasarrıflar imiş, mezkûr dâhi fevt olub şimdiki halde Hasan'ın oğlu ve Beglerhan ve Mehmed ve Hacı Hacı Yusuf'un oğlu Mustafa ve Ahmed iştirâk hükm-i şâhiyle mutasarrıflardır. Girü mülkiyet üzere defter-i cedîde kayd olundu. Hâsıl 200" (BOA. TT.d. 59: 321).

<sup>14</sup> "... Hasan'ın oğlu İvaz ve Beglerhan ve Mehmed ve Hacı Yusuf'un oğlu Mustafa ve Ahmed ..." (TKG. KK. TT.d. 381: 22a).

<sup>15</sup> "... Vilayet tahrir olundukda İvaz oğlu Mevlânâ Musa ve Yahşi oğlu Mehmed ve Musa ve Pir Ali ve Ahmed ve Mustafa oğlu Ahmed ve İbrahim ve Hıdır ellerinde bulunub ber vech-i iştirâk mülkiyet üzere mutasarrıflar olmağın defter-i cedîde kayd olundu." (TKG. KK. TT.d. 381: 22a).

<sup>16</sup> "Bu zikr olan karyelerün mahsulâtı Çardak'da binâ etdüğü imâretine sarf olunur ve ellerinde avârız-ı divâniyeden hükm-i şerif ..." (BOA. TT.d. 59: 312-315).

<sup>17</sup> "... mahsulâtı nefsi-i Çardak'da binâ etdüğü imâretine ..." (BOA. TT.d. 166: 242).

Yukarıdaki tabloya göre karyenin gelir toplamı 12.418 akçe idi. Tabloda verilenler haricinde karyede bennak olarak kaydedilen Alagöz Memi isminde bir kişi senelik 400 akçe resm-i zemin vermekteydi (BOA. TT.d. 59: 312). Çardak köyü gelirleri arasında en fazla hinta, en az ise bakla idi.

Söz konusu köyün nüfusuna bakılacak olursa 1516'da 45 hane ve 22 mücerred kaydedilmişti. Bunun içinde 13 çift, 1 nim çift, 43 bennak, 1 imam ve hatip, 12 sahib-i berat ve 4 tane vakıf kulu vardı. 1530'da nüfus durumu 45 hane, 22 mücerred, 1'er imam, hatip ve müezzin, 10 sahib-i berat ve 3 vakıf kulu şeklindeydi.

Vakfa gelir sağlayan bir diğer köy ise Kalfadız idi. 1516 ve 1530'da 3.265 akçe hâsılatı (BOA. TT.d. 59: 314; BOA. TT.d. 166: 242) bulunan köyün 1516'daki gelirleri aşağıdaki gibiydi.

**Tablo 9: 1516 Yılı Kalfadız Karyesi Gelirleri (BOA. TT.d. 59: 314)**

Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Kıymet (Akçe)
	müd	kile			
Hınta	7	19	1.274	Resm-i Çift	264
Şair	5	10	550	Resm-i Bennak	48
Alef	3	2	217	Resm-i Bostan	73
Erzen	-	6	24	Resm-i Kovan	319
Burçak	-	8	40	Öşr-i Çayır	180
Çavdar	-	12	45	Niyâbet, arus, resm-i tapu, desştbani	100
Bakla	-	3	24	Cezerye	100
Ades	-	1	8	-	-
<b>Hâsıl</b>	<b>3.266 akçe</b>				

Yukarıdaki tabloda verilen veriler toplandığında köyün 1516'daki hâsılatı 3.266 akçe çıkmaktadır. Kalfadız köyünde 1516 ve 1530 yıllarında 13 hane, 6 mücerred ve 1 imam yaşamaktaydı. Yine burada da en fazla gelir hintadan, en az ise adesten elde edilmekteydi.

Son olarak Lâpseki'de bu vakfa bağlı Akpınar karyesinden söz edilebilir. 1516 ve 1530 yılına ait defterlerde karye olarak kaydedilen Akpınar, (BOA. TT.d. 59: 315; BOA. TT.d. 166: 242) 1574 yılında İlyas karyesi yakınında gösterilen bir mezraya dönüşmüştür. Nitekim 1574 tarihli defterde kaydedildiğine göre, bu mezra âtik defterde "hâlî" yani boş ve تنها bir karye olarak kaydedilmişti. Şimdiki halde ise mezra olarak kaydedilmişti (TKG. KK. TT.d. 381: 23b).<sup>18</sup>

Akpınar karyesinin 1516'da hâsılatı 3.368 akçe idi. 1516 tarihindeki kayda göre 16 yıldan beri boş olan karye, 5 çiftlik yere sahipti ve başka yerlerden gelen kimseler tarafından ziraat ediliyordu. Bu kişiler de yaptıkları ziraat karşılığında öşür ve resimlerini veriyorlardı. Bunların çift resmi 165 akçe idi (BOA. TT.d. 59: 315).<sup>19</sup> Bu tutarın tahrir defterindeki gelir kalemleri arasına yazılmayarak açıklamayla birlikte aşağıya kaydedildiği görülmektedir. Ancak yukarıdaki hâsıl miktarı olan 3.368 akçelik hâsıla eklendiği anlaşılmaktadır. 1530'da ise 165'in 3.368 üzerine eklenerek hâsılın 3.533 akçe olarak yazıldığı anlaşılmaktadır (BOA. TT.d. 166: 242). Muhtemelen bu icmal defterinde âtik defterin iyi incelenmemesinden kaynaklanan bir hata yapılmıştır. 1574'e gelindiğinde ise hâsıl yine 3.368 olarak kaydedilmişti.<sup>20</sup>

Akpınar'ın gelirleri 1516 ve 1574 yıllarında karşılaştırmalı olarak şu şekildeydi.

<sup>18</sup> "Mezrâ-i Akpınar der nezd-i karye-i İlyas vakf-ı el-merhûm Yakub Beg tabi m. mezrâ-i mezbûre defter-i âtikde hâlî karye kayd olmağın, hâlâ mezrâ kayd olundu, mahsulü Çardak'da binâ itdüğü imaretine sarf olunur." (TKG. KK. TT.d. 381: 23b).

<sup>19</sup> "Mezkûr karye on altı yıldan berü hâlî olub, beş çiftlik yerdir. Haricden ziraat idüb öşrin ve resmini virirler. Resm-i çift 165." (BOA. TT.d. 59: 315).

<sup>20</sup> Bizim toplamamıza göre 3.369 çıkmaktadır.

**Tablo 10: 1516 ve 1574 Yılı Akpınar Köyüne/Mezrasına Ait Gelirler (BOA. TT.d. 59: 315; TKG. KK. TT.d. 381: 23b)**

1516				1574			
Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)
	müd	kile			müd	kile	
Hınta	11	17	1.896	Hınta	6	18	1.794
Şair	6	-	600	Şair	4	13	651
Alef	5	14	399	Alef	4	11	455
Burçak	-	5	25	Burçak	-	6	48
Ades	-	2	20	-	-	-	-
-	-	-	-	Kapluca	-	3	15
-	-	-	-	Mercimek	-	2	28
<b>Kıymet (Akçe)</b>				<b>Kıymet (Akçe)</b>			
Öşr-i Penbe	15			-	-		
Resm-i Bostan	21			Resm-i Bostan	15		
Piyaz ve Sir	23			Öşr-i Sir ve Piyaz	25		
-	-			Öşr-i Cevz	25		
Resm-i Ketan	21			-	-		
Resm-i Tapu	70			Resm-i Tapu	50		
Resm-i Yaylak	15			Resm-i Yaylak	15		
Resm-i Çift	66			-	-		
-	-			Resm-i Zemin ez hariç	248		
Öşr-i Cevz	32			-	-		
<b>Hâsıl</b>	<b>3.203 akçe</b>			<b>Hâsıl</b>	<b>3.369 akçe</b>		

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere 1516 yılındaki gelir kalemleri toplamı 3.368 olarak kaydedilmişti. Ancak bunlar tek tek toplandığında 3.203 akçe yapmaktadır. Kaydedilen hâsıl miktarına 165 akçe olan çift resminin de dâhil edildiği anlaşılmaktadır.

1516 ve 1530'da karye olarak kaydedilen Akpınar'da 2 çift hane yaşıyordu. 1574'te ise Akpınar mezrasına herhangi bir nüfus kaydedilmemişti. Nitekim burası eski defterde boş olarak belirtilmişti.

#### 10. Sinan Paşa Çiftlik Vakfı

Gelibolu karşısında Has isimindeki karyenin yanında Çeltükçi karyesinin sınırları içinde üç çiftlik yer bulunuyordu. Sınırları belirli olan bu yerler daha önce Yazıcı Bali'nin çiftlik yerleriydi. Yazıcı Bali ölünce de Sinan Paşa burayı satın almış ve gelirlerini Gelibolu'da bulunan tekkesine vakfetmişti (TKG. KK. TT.d. 381: 24a).<sup>21</sup> 1530 yılında bu üç çiftlik yerin 300 akçe

<sup>21</sup> "Vakf-ı el-merhûm Sinan Paşa tabi Lâpseki Gelibolu mukabelesinde Has nam karye kurbunda Çeltükçi dimekle maruf hâli ez raiyyet karyenin hududunda dahl üç çiftlik yerdir, haddi ve sınırı malumdur, süvariye öşr ve resim virirler imiş, zikr olan çiftlik sabıka Yazıcı Bali'nin çiftliği imiş. Yazıcı Bali fevt olunca da merhûm Sinan Paşa satın alub mahsulatı Gelibolu'da olan tekyesine sarf oluna deyu tayin eylemiş. Mezkûr karye ketib olundukda üç çiftlik yeri zahir olub haddi ve sınırı malum olub, el'ân üç çift mukarrer yürür mahsulü zikr olan tekyede sarf olunur ..." (TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

geliri bulunuyor ve Sinan Paşa'nın Gelibolu'daki tekkesine sarf ediliyordu (BOA. TT.d. 166: 242). 1574'te Çeltükçi karyesinin tımar erleri Abdi, Kasım ve Ali idi. Bunlar ile tekkenin mütevellî ve cabisi tahrir esnasında adı geçen karyede bulunmuşlar, üç çiftlik yerin resim ve öşrü hesap edilmişti. 1574'te yapılan tahrirle Çeltükçi karyesinin yıllık hâsılatının yine 300 akçe olduğu belirlenmiştir (TKG. KK. TT.d. 381: 24a).<sup>22</sup> Bahsedilen üç çiftlik yer, vakfın ortakçıları tarafından ziraat edilmekteydi. 300 akçeden fazla gelir elde edilirse mirîye, daha da artarsa vakıf için sarf edilmekteydi (TKG. KK. TT.d. 381: 24a).<sup>23</sup>

### 11. Feridun Ahmed Bey<sup>24</sup> Muallimhanesi Evkâfı

Feridun Ahmed Bey, divân-ı âli kâtiplerinin reisi (TKG. KK. TT.d. 381: 24b),<sup>25</sup> yani reisülküttap idi. 1574 tarihli evkâf defterinden Feridun Ahmed Bey'in muallimhane evkâfına birden fazla kaynaktan gelir sağlandığı anlaşılmaktadır.

Bu kaynaklardan birisi, 1516 yılında mülk olan bir çiftlik idi. Söz konusu çiftlik Lâpseki kadısı Muslihiddin ile Hatip Mevlana Sinan arasında tartışmalı bir çiftlikti. Bu tartışmaya ilişkin bir açıklamaya rastlanmamıştır. Ancak Gelibolu kadısı daha önce burasını şer' ile teftiş etmiş ve Mevlana Sinan ile Nefise Hatun'un mülkiyet üzere tasarruf etmesine hükmetmişti. Hatta kadı tarafından kendilerine verilen hücceti de zamanın kadısına ibraz etmişlerdi. Kadı bu hücceti inceleyip resmîliğine kanaat getirince bunların müşterek olarak tasarruf etmelerine karar vermişti. Ayrıca Mevlana Sinan ile Nefise Hatun'un Sultan Mehmet (Fatih) tarafından verilen hükm-i şerifleri ve Sultan Bayezid tarafından verilen mukarrernameleri dahi vardı. Zamanın padişahı Sultan Selim (Yavuz) tarafından da konuya dair hükm-i hümayun verilmişti. 1516 yılında söz konusu çiftlikten hintadan (2 müd, kıymet 320 akçe) ve resm-i zeminden (kıymet 55 akçe) olmak üzere toplam 375 akçe gelir elde edilmekteydi (BOA. TT.d. 59: 320). 1530 yılında da aynı miktar kaydedilmişti (BOA. TT.d. 166: 242).

1574 tarihli kayıtlardan, bahsedilen çiftliğin Lâpseki yakınlarında Oyukbeliği denilen mevkiî altında bulunduğunu öğrenmekteyiz. Burası yine Mevlana Sinan'ın ve Nefise Hatun'un mülkleri olan bir çiftlik yer idi. Padişahlar tarafından verilen izinle nesilden nesile tasarruf edilmekteydi. Ancak soyları tükenip varisleri kalmayınca çiftlik beytü'l-mâle devredilmişti. Feridun Ahmed Bey ise padişah'tan aldığı izinle burayı satın alarak gelirlerini muallimhaneye vakfetmiştir (TKG. KK. TT.d. 381: 24b).<sup>26</sup> Feridun Ahmed Bey'in adı geçen çiftliği satın alıp muallimhaneye vakfetmesi 1574 tarihinde kayıtlara geçtiğine göre bu işlemin söz konusu yıldan önce yapıldığını gösterir.

Muallimhane vakfına gelir sağlayan bir diğer kaynak ise Lâpseki yakınında Begınarı'na bitişik Zeynüddin Çiftliği olarak bilinen yer idi. Burası merhum Süleyman Paşa tarafından Hacı Müderris'e verilmiş ve o da kendi mülkü olarak tasarruf etmekteydi. Hacı müderris vefat edince evlatlarından Mevlana Muslihiddin ile kardeşinin oğlu Mevlana Abdullah burayı kendi mülkleri olarak tasarruf etmekteydiler. Bu durum 1516 yılında kaydedilmiş ve defter-i âtikte de bu şekilde yer almaktaydı. Mülkiyet üzere tasarruf edilen çiftliğin senelik hâsılatı 350 akçe idi (BOA. TT.d. 59: 320). Bu tutar 1530'da yine aynı şekildeydi (BOA. TT.d. 166: 242). 1574 yılına ait defterde bahsi geçen çiftliğin Lâpseki'de yaşayan Hacı Müderris'in mülkü olduğu tekrarlanmaktadır. Nesilden nesile tasarruf edilegelen çiftlik yeri, neslin sona ermesi nedeniyle beytü'l-mâle devredilmişti. Daha sonra burayı satın alan Feridun Ahmed Bey, çiftliğe ait gelirleri muallimhaneye sarf etmişti. 1574 yılında çiftliğin hâsılatı yine 350 akçe olarak kaydedilmişti (TKG. KK. TT.d. 381: 24b).<sup>27</sup>

1516 tarihli defterde kaydedilen bir başka gelir kaynağı ise Mevlana Muhyiddin ve evlatlarına ait olan mülk idi. Lâpseki merkezinde 3 müdlük bağ ve 2 adet dükkân Yıldırım Bayezid ve Sultan Çelebi (Çelebi Mehmed) tarafından Mevlana Muhyiddin ve çocuklarına vakfedilmiş ve onlar tarafından tasarruf edilmekteydi. Mevlana Muhyiddin ve oğlu Sinan Çelebi ve hatta Sinan Fakih de vefat edince bahsedilen mülkler onların soyundan gelen bir başka Mevlana Muhyiddin'e verilmişti. Onun da ölümünden sonra kardeşi Muslihiddin ve kendi oğlu Abdullah bu mülkleri müştereken tasarruf etmekteydiler. Bunlardan

<sup>22</sup> "... zikr olan üç çiftliğin resmi ve öşri hesap olub, yılda üç yüz akçe olub maktu kayd olunduğu arz olundukda makbul olunub ..." (TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

<sup>23</sup> "... zikr olunan üç çiftlik vakfın ortakçıları ziraat ve hırsat idüb, öşr ve resim mukabelesinde sipahiler yılda ber veçhi maktu üç yüz akçe virüb, maada mirine, hâsıl olursa vakf için zabt olunur didüklerine niza' vukû' üzere defter-i cedîde kayd olundu" (TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

<sup>24</sup> Feridun Ahmed Bey için bkz. (Özcan, 1995: 96-97; Sezer, 2017: 51-52).

<sup>25</sup> "Evkâf-ı Muallimhane-i Feridun Ahmed Beg el-mâni reis-i katibân divân-ı âli ..." (TKG. KK. TT.d. 381: 24b).

<sup>26</sup> "Lâpseki kurbunda Oyukbeliği altında bir çiftlik yer Mevlânâ Sinan nam kimesne ile Nefise Hatunun mülkleri olub selâtin-i maziyye ahkâmıyla neslen bâde'l-nesl üzere mutasarrıf iken hâlâ evladları munkarız olub vâris-i ma'rûfları kalmayub çiftlik-i mezbûr beytü'l-mâlma aid oldukda müşarileyh Feridun Ahmed Beg izn-i sultani ile beytü'l-mâl ehinden işтира idüb mahmiye-i mezbûrede binâ eyledüğü muallimhanelerine vakf eyleyüb vakfiyyeti defter-i cedîd-i hakâniye kayd olundu." (TKG. KK. TT.d. 381: 24b).

<sup>27</sup> "Lâpseki kurbunda Begınarı'na muttasıl Zeynüddin Çiftliği dimekle meşhur çiftlik şehir karbinde olan ... Hacı Müderris nam kimesnenin mülki olub selâtin-i mâziye ahkâmıyla neslen bâde'l-nesl mülkiyet üzere tasarruf iderler iken evlâdı munkarız olub vâris-i ma'rûfları kalmayub beytü'l-mâle râci' oldukda izn-i pâdişâhî ile müşarileyh Feridun Ahmed Beg satun alub merhûm muallimhaneye vakf eylemeğin defter-i cedîd-i hakâniye kayd olundu." (TKG. KK. TT.d. 381: 24b).

elde edilen gelir bağ öşrü ile birlikte 150 akçe idi (BOA. TT.d. 59: 321).<sup>28</sup> Vakfın güneyi Akuce'ye, kuzeyi yeni yola ve batısı Abdurrahman vakfına bitişikti (BOA. TT.d. 59: 321).<sup>29</sup> 1516 yılına ait defterde bu vakıfla ilgili Yavuz Sultan Selim tarafından yazdırıldığı anlaşılan bir de nişan bulunmaktadır (BOA. TT.d. 59: 321). 1530 yılına ait defterde 1 kıt'â zemin ve 2 tane dükkân “Zemîn, vakf-ı evlâd Derzi Hasan nefsi-i Lâpseki” şeklinde kaydedilmişti. Lâpseki merkezde Derzi Hasan Bağı denilen yerdeki bağ ve dükkânların geliri yine 150 akçe idi (BOA. TT.d. 166: 242). 1574'te yine 3 müdlük yer ve 2 dükkândan olan taşınmazların Yıldırım Bayezid Han tarafından Mevlana Muhyiddin ve çocuklarına vakfedildiğinden bahsedilmektedir. Önceki padişahlardan alınan izinle evlatlık üzere tasarruf edilegelen bu yerler, Mevlana Muhyiddin'in neslinin tükenmesiyle hazineye devredilmişti. Yine Feridun Ahmed Bey buraları da satın alarak gelirlerini muallimhaneye aktarmıştı (TKG. KK. TT.d. 381: 24b).<sup>30</sup>

İncelenen evkâf defterinde 1574'te Feridun Bey'in Oyukbeliği ve Zeynüddin Çiftliklerine ait nişanlı bir hududnâmesinin olduğu ve bunun da aynen deftere kaydedildiği görülmektedir (TKG. KK. TT.d. 381: 24b).<sup>31</sup> Feridun Ahmed Bey muallimhanesine vakfedilen *Oyukdepe nd. Kadıviranı ve Zeynüddin çiftliklerinin sınırları ayrıntılı bir biçimde tespit edilmiş ve tartışmaya mahal vermeyecek şekilde belgelenmiştir* (TKG. KK. TT.d. 381: 24b-25a).

## 12. Hüsam Bey Vakfı

Lâpseki'de bulunan Hüsam Bey vakfının geliri 1516 ve 1530 yılında diğer gelirler ve hamam mukataası toplamı 2.612 akçe kaydedilmiştir. Ancak 1516'da hamam mukataasından alınan 1.700 akçe; hınta ve şairden alınan 160 akçe; zemin mukataasından alınan 8 akçe; ceviz, bağ ve badem öşründen alınan 655 akçe ile toplam 2.523 akçe yapmaktadır. Böylece kaydedilen hâsıl ile defterdeki verilerden toplanarak hesaplanan hâsıl arasında 89 akçelik bir fark çıkmaktadır (BOA. TT.d. 59: 324; BOA. TT.d. 166: 242). 1574 yılında Hüsam Bey Vakfı'nın Lâpseki'den elde edilen toplam 5.308 akçe geliri bulunuyordu ve bunlar vakfın İstanbul'daki masraflarına harcanmaktaydı. Lâpseki merkezde bulunan hamamın mukataa geliri 5.000; bağ ve bahçe kiralardan 300 ve zemin mukataasından 8 akçe gelir elde edilmekteydi (TKG. KK. TT.d. 381: 23b).<sup>32</sup> Aynı defterin bir sonraki kaydından anlaşıldığına göre vakfın 1574'te adı belirtilmeyen bir mezradan sadece 150 akçe geliri vardı. Hamam ve diğer gelirlerden burada bahsedilmemiştir (TKG. KK. TT.d. 381: 24a). 1600 yılına ait İstanbul Vakıfları tahrir defterine göre Hüsam Bey b. İbrahim vakfı akarlarından olan Lâpseki'deki hamamın senelik geliri 1.000 akçe idi (İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 1009 (1600), 2004: 2).

## Lâpseki Mezra Vakıfları

### 1. Şeyh Mezrası Vakfı

Lâpseki yakınında olan bu mezranın 404 akçe<sup>33</sup> hâsılatı vardı ve bu para Şeyh Mescidi'ne aktarılmaktaydı (TKG. KK. TT.d. 381: 21a).<sup>34</sup> Vakfın gelirleri aşağıdaki kalemlerden oluşuyordu.

**Tablo 11: 1574 Yılı Şeyh Mezrası Vakfına Ait Gelirler (TKG. KK. TT.d. 381: 21b)**

<sup>28</sup> “Nefs-i Mezkûr, Derzi Hasan bağı yeri ki, üç müdlük yerdir ve iki aded dükkân vardır. Merhûm Yıldırım Hüdavendigar ve Sultan Çelebi, Mevlâna Muhyiddin'e ve evlâdına vakf etmiş tasarruf iderler imiş Mevlâna Muhyiddin fevt oluncak oğlu Sinan Çelebi, Sinan Fakih dâhi fevt oluncak Mevlâna Muhyiddin'e virilmiş, Muhyiddin dâhi fevt olub karındaşı Muslihiddin'e ve kendinin oğlu Abdullah'a virilüb iştirâk üzere tasarruf iderler. Elllerinde selâtin-i mâziyeden ahkâmı vardır ve pâdişâhımızdan dâhi mukarrernâmeleri vardır ki, zikr olunur ve arz olundukda vakf-ı evlâd idüğüne mukarrer olundu. Öşr-i Bağ 20 ma hâsıl fi 150.” (BOA. TT.d. 59: 321).

<sup>29</sup> “Zikr olan vakfın hadd-i kibliyesi Akuce'ye muttasıl ve hadd-i şimâliyesi yeni tarik-i âma muttasıl ve hadd-i garbiyesi Abdurrahman vakfına muttasıl.” (BOA. TT.d. 59: 321).

<sup>30</sup> “Lâpseki'de Derzi Hasan bağı yeri dimekle maruf üç müdlük yeri ve iki aded dükkânı merhûm merhûm Yıldırım Hüdavendigar, Mevlânâ Muhyiddin nam kimesneye ve evladına vakf idüb selâtin-i maziyye ahkâmıyla vakf-ı evladlık üzere tasarruf iderlerken evlad-ı munkarız olub beytü'l-mâle râci' oldukda müşarileyh Feridun Ahmed Beg izn-i sultanî ile beytü'l-mâl ehlinde iştirâ' idüb mezkûr muallimhaneye vakf eylemeğin defter-i cedid-i hakâniye kayd olundu.” (TKG. KK. TT.d. 381: 24b).

<sup>31</sup> “Müşarileyh Feridun Ahmed Beg zîde-mecdühü elinde olan nişanlı hududnâmesinin defter-i hakâniye kayd olunması nizâ' itdüklere ecilden aynı ile nakl olundu.” (TKG. KK. TT.d. 381: 24b).

<sup>32</sup> “Vakf-ı Hüsam Beg tabi Lâpseki, Mahmiye-i İstanbul'da olan mesarife sarf olunmuş.” (TKG. KK. TT.d. 381: 23b).

<sup>33</sup> Bizim toplamamıza göre 400 çıkmaktadır.

<sup>34</sup> “Mezrâ Şeyh Vakfı der nezd-i Lâpseki Şeyh Mescidine vakf imiş.” (TKG. KK. TT.d. 381: 21a).

Gelir Çeşidi	Miktarı		Kıymet (Akçe)	Gelir Çeşidi	Kıymet (Akçe)
	müd	kile			
Hınta	-	13	165	Hâsıl-ı bağ	46
Şair	-	5	35	Resm-i bağçe	16
-	-	-	-	Resm-i bostan	105
-	-	-	-	Resm-i zemin ez hariç	33
<b>Hâsıl</b>	<b>400 akçe</b>				

Şeyh mezrasında en fazla hınta ve bostandan gelir elde edilirken, en az bahçeden elde edilmekteydi.

## 2. Âşık Hamza Paşa Çiftliği Mezrası Evlatlık Vakfı

1516 senesinde “Mezrâ evlâddır Âşık Paşa bir çiftlikdir tâbi Lâpseki” şeklinde kaydedilen yerin, bir çiftlik yer olan bir mezra olduğu anlaşılıyor. Bu tarihte ve 1530’da 495 akçe hâsılata sahip olan mezranın (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 242), 1574’te zahire ve diğer gelirlerden oluşan yine aynı miktar hâsılatı bulunuyordu. Sultan Mehmed Han (muhtemelen Fatih Sultan Mehmed) zamanında Âşık Hamza’ya vakfedilen bu yer, evlatlık vakfı olarak tasarruf edilmekteydi. Âşık Hamza’nın torunlarından Mevlana Musa padişah beratıyla buraya mutasarrıfı (TKG. KK. TT.d. 381: 22a).<sup>35</sup>

## 3. Abdurrahman Mezrası Vakfı

1574 yılında Lâpseki’de yer alan Abdurrahman mezrası bir çiftlik yer idi. Önceden beri vakıf üzere tasarruf edilen bu mezranın gelirleri Lâpseki merkezinde Şeyh Mahallesi<sup>36</sup> Mescid’inde imam olanlar tarafından tasarruf ediliyordu. 1516’da Yusuf v. Seydi Lütüfi tarafından tasarruf ediliyordu. Bu tarihte ve 1530’da 483 akçe geliri olan mezranın, 1574’teki gelirleri hıntadan (19 kile) 247, şairden (16 kile) 112, aleften (12 kile) 60 ve kaplucadan (13 kile) 65 akçe olmak üzere toplam 484 akçeden oluşuyordu (BOA. TT.d. 59: 323; BOA. TT.d. 166: 243; TKG. KK. TT.d. 381: 23b).<sup>37</sup>

## 4. Müezzîn Çiftliği Mezrası Vakfı

Lâpseki nahiyesinde bir çiftlik yer olan bu mezranın 1516 ve 1530’da 488 akçe; 1574’te ise 482 akçe hâsılı vardı (BOA. TT.d. 59: 323; BOA. TT.d. 166: 243; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

## 5. İvaz-Horandası Mezra Vakfı

Lâpseki nahiyesine bağlı olan mezraya ait 397 akçe hâsılat bulunuyordu (BOA. TT.d. 59: 324; BOA. TT.d. 166: 243; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

## 6. Kutluca Mezrası Vakfı

Keçilü karyesinde bir çiftlik yer olan bu mezra Abdülkerim ve Piri tarafında tasarruf ediliyordu. Buranın 239 akçe geliri vardı (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 242; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

## 7. Kara Samed Mezrası Vakfı

Lâpseki’de bir çiftlik yer olan mezraya ait 175 akçe hâsılat bulunuyor ve Hacı Sinan tarafından tasarruf ediliyordu (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 242; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

## 8. Gökviran Mezrası Vakfı

1516’da Hızır Baba elinde olan bir çiftlik yerdı ve 251 akçe hâsılatı vardı (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 242; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

<sup>35</sup> “Mezrâ-i Âşık, der nezd-i Lâpseki tabi m. bir çiftlik yerdir. Merhûm Sultan Mehmed Han Gâzi, mezbûr Âşık Hamza’ya vakf-ı evlâd imiş. Evlâdiyyet üzere tasarruf iderlermiş ellerinde selâtin-i mâziyeden ahkâmları vardır. Bi’l-fiil evlâd ü evlâdın Mevlânâ Musa berat-ı şâhî ile mutasarrıf olub defter-i cedide kayd olundu.” (TKG. KK. TT.d. 381: 22a).

<sup>36</sup> 1574 yılına ait tahrir defterinin bir başka cildinde mahallenin diğer adı “Halife” idi. “Mahalle-i Şeyh nâm-ı diğer Halife” (TKG. KK. TT.d. 35: 128a).

<sup>37</sup> “Mezrâ-i Abdurrahman tâbi Lâpseki bir çiftlik yerdir, vakf-ı kadim imiş, nefsi Lâpseki’de Şeyh Mahallesi Mescidinde imam olanların vazifeleri olmağla anda imam olanlara hisse vaz’ olundu deyu kayd olunmuş, defter-i âtikde hâlâ dâhi mukayyed olmağla mukarrer kılındı, bi’l-fiil ... Fakih imam olub berat-ı pâdişahî ile mutasarrıfdır.” (TKG. KK. TT.d. 381: 23b).



### 9. Hacı Halil Mezrası Vakfı

Bu mezra bir çiftlik yer olup, 1516'da Hatice ve Fatıma Hatun tarafından tasarruf ediliyordu. Mezranın geliri 514 akçe idi (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 243; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

### 10. Mezra Vakfı

İsmi kaydedilmeyen mezranın bir çiftlik yer olduğu belirtilmiştir. 1516'da Hubyar elinde bulunan çiftliğin bu tarih ile 1530 ve 1574'te 539 akçe geliri kaydedilmişti (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 243; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

### 11. Ahi Bayezid Mezrası Âmme Vakfı

Ahi Bayezid mezrası bir çiftlik yer olup 1516'da Emrullah adında bir kimsenin elindeydi. 1574'teki kayıttan vakf-ı âmme üzere tasarruf olduğu anlaşılmaktadır. Mezraya ait 129 akçe gelirin olduğu görülmektedir (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 243; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

### 12. Müslüman Halil Çiftliği Mezrası Vakfı

Bir çiftlik olarak kaydedilen mezra, 1516 senesinde Seydi ve Abdurrahman tarafından tasarruf ediliyor ve 585 akçe hâsılatı bulunuyordu. 1530 ve 1574'te hâsılat durumu aynı şekilde kaydedilmiştir (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 243; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

### 13. Halil Fakih Çiftliği Mezrası Evlatlık Vakfı

Bu mezra bir çiftlik yer olup, Gök karyesi sınırında bulunuyordu. 1516'da Evlatlık vakfı olarak Ahmed tarafından tasarruf edilen mezranın 355 akçe hâsılatının olduğu görülmektedir (BOA. TT.d. 59: 322).<sup>38</sup> Bu tutar 1530 ve 1574'te de aynı şekildeydi (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 242; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

### 14. Köşeler Mezrası Zâviye Vakfı

Mehmed v. Yusuf elinde olan Köşeler mezrasından 458 akçe gelir elde edilmekteydi. "Zâviye-i mevrâ-i Köşeler" kaydından anlaşıldığına göre bu gelir muhtemelen zâviye vakfına aktarılmaktaydı (BOA. TT.d. 59: 322; BOA. TT.d. 166: 242; TKG. KK. TT.d. 381: 24a).

### Sonuç

Miletoslular tarafından kurulan ve uzun bir geçmişe sahip olan Lâpseki'nin adı ilk zamanlar Pityussa geçse de zamanla Antik Çağ'da Lapmsacus olarak bilinmekteydi. Çanakkale Boğazı'nın güneyinde sahil üzerinde Gelibolu'nun karşısında bulunan Lâpseki konum ve stratejik açılarından önemli bir şehirdir.

Osmanlıların Marmara kıyıları ile tanışmalarından sonra onların Rumeli topraklarına geçişlerinde önemli güzergâh noktalarından biri olmuştur. Bu gidiş gelişler Lâpseki ve çevresine olan ilgiyi artırmıştır. Böylece nüfus hareketliliği, yeni yerleşimlerin kurulması, askeri, ticari ve iktisadi gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Bu hareketlilik içerisinde Lâpseki ve çevresinde Osmanlı Devleti döneminde vakıf müessesesinin en güzel örnekleri verilmeye başlanmıştır. Kurulan vakıfları genelde selâtin ve idareciler tarafından kurulan vakıflar ile evlatlık, para, avârız, zâviye, mevrâ ve amme vakıfları olduğu anlaşılmaktadır.

XVI. yüzyıl tahrir defterlerinden hareketle Lâpseki'de toplam 26 vakıf tespit edilmiştir. Bunlar arasında bölgenin fethini gerçekleştiren ve imarına katkı sağlayan önemli şahsiyetler de vardır. Bunlardan Süleyman Paşa, Sultan Murad Han, Feridun Ahmed Bey ve diğer devlet adamları ve paşalar zikredilebilir. Lâpseki'de vakıflar sayesinde câmi, medrese, mektep, muallimhane, türbe, zâviye, han, hamam, mahzen, değirmen, su kuyuları, evler, dükkânlar gibi yapılar meydana getirilerek insanlara yaşam alanları oluşturulmuştur. Vakıfların gelir durumuna bakıldığında üretime ve istihdama da katkı sağlandığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmada Lâpseki vakıflarına ait gelir ve gider durumlarının tahrir defterleri arasındaki değişimleri, artış ve azalışlar tespit edilmiştir. Vakıfların bağ ve bahçelerden elde edilen ürünlerden, arazi satışlarından, gayrimenkul kiralardan, değirmenlerden, para vakıflarından vs. gelirleri bulunmaktaydı. Bu kaynaklardan elde edilen gelirler ise vakıfların ihtiyaçları ve çalışanların maaşları için sarf edilmekteydi.

<sup>38</sup> "Mezkûr vakıf evladdır, selâtin-i mâziyeden ahkâmları vardır." (BOA. TT.d. 59: 322).

**Kaynaklar****Arşiv Kaynakları****Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)**

BOA. Tapu Tahrir Defteri (TT.d.): 59, 166.

BOA. Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.): 152.

**Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKG.) Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (KK.)**

TKG. KK. Tapu Tahrir Defteri (TT.d.): 35, 381.

**Yayınlanmış Arşiv Belgeleri**

75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufassal Tahrîr Defteri (925/1519), I <Dizin ve Transkripsiyon>, (2009). Haz. Abdullah Sivridağ, Ahmet Özkılınç, Ali Coşkun, Murat Yüzbaşıoğlu, Ankara: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, Yayın Nu:105.

75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufassal Tahrîr Defteri (925/1519), II <Tıpkıbasım>, (2009). Haz. Abdullah Sivridağ, Ahmet Özkılınç, Ali Coşkun, Murat Yüzbaşıoğlu, Ankara: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, Yayın Nu:106.

*İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 1009 (1600)* (2004), Haz. Mehmet Canatar, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.

**Kitap ve Makaleler**

Akgül, F. İ. (2021). “Lapseki Çınaraltı Meydanı: Antik Yunan’dan Modern Türkiye’ye Kadına Kapalı Erkeksi Kamusal Alan”, *Liberal Düşünce Dergisi*, 26/24, 163-185.

Aksoy, E. (2020). “Üçüncü Derece Arkeolojik Sit Alanlarını Koruma: Lampsakos Kuzey Nekropol Alanı”, *Kent Araştırmaları Dergisi*, 11/31, 1882-1908.

Ayn Ali Efendi (2021). *Osmanlı Kanunları ve Devlet Teşkilatı*, Haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Ayönü, Y. (2012). “Batı Anadolu’daki Türk Yayılışına Karşı Bizans İmparatorluğu’nun Kuman-Alan Topluluklarını Balkanlardan Anadolu’ya Nakletmesi”, *Belleten*, 76/276, 403-418.

Barkan, Ö. L. (1953). “H.933-934 (M.1527-1528) Malî Yılına Ait Bir Bütçe Örneği”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, XV/1-4, 251-329.

Barkan, Ö. L. (1942). “Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I-İstila devirlerinin Kolonizatör Türk dervişleri ve zâviyeler”, *Vakıflar Dergisi*, II, 279-386.

Barkan, Ö. L. (1980). *Türkiye’de Toprak Meselesi-Toplu Eserler I*, İstanbul: Gözlem Yayınları.

Berki, A. H. (1965). “Vakıfların Tarihi, Mahiyeti İnkişafı ve Tekâmülü, Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler”, *Vakıflar Dergisi*, VI, 9-13.

Dukas (2020). *İstanbul’un Fethi-Dukas Kroniği 1341-1462*, Çev. V. Mirmiroğlu, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.

Emecen, F. (1992). “Biga”, *TDV. İA.*, 6, 136-137.

Emecen, F. M. (2016). *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Emecen, F. (2010). “Süleyman Paşa”, *TDV. İA.*, 38, 94-96.

Enverî (2012). *Düstûrnâme (19-22. Kitaplar)*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Ertaş, M. Y. (2008). “Osmanlı Ordularının Geçiş Güzergahı Olarak Gelibolu”, *Çanakkale Savaşları Tarihi*, 2, Sakarya: Değişim Yayınları, 887-897.

Evliya Çelebi (2010). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, 5. Kitap-1. Cilt, Haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Faroqhi, S. (2011). *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, Çev. Neyyir Berktaş, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Günay, H. M. (2012). “Vakıf”, *TDV. İA.*, 42, 475-479.

Halaçoğlu, Y. (1998). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Ankara: TTK. Yayınları.

İnalçık, H. (2007). “Orhan”, *TDV. İA.*, 33, 375-386.

Koçyiğit, O. ve Esirgemez, Ç. (2016). “Lampsacus’da Geç Antik Bir Kırsal Yerleşim ve Şarap Üretim Atölyesi”, *OLBA*, XXIV (Ayrıbasım), Ed. Serra Durugönül, Murat Durukan, Gunnar Brands, Deniz Kaplan, Mersin: Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi-KAAM Yayınları, 451-477.

- Öden, Z. G. (1994). “Bizans İmparatorluğu’nun Türklere Karşı Alan ve Katalanlar ile İttifakı”, *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, 35, 123-129.
- Özcan, A. (1995). “Feridun Ahmed Bey”, *TDV. İA.*, 12, 396-397.
- Sağır, Y. (2016). “Fatih ve II. Bayezid Ümerâsından Yakub Bey ve Vakıfları”, *Vakıflar Dergisi*, 46 (Aralık), 47-81.
- Sezer, M. (2017). *XVI. yüzyılda Köstendil İlçası*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Sezer, Musa, “XVI. Yüzyılda Köstendil İlçası’nda Haraççı Kara Mehmed Vakıfları (Tahrir Defterlerine Göre)”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, C.8, Nisan 2017, 230-242.
- Şakiroğlu, M. H. (1993). “Cezâyir-i Bahr-i Sefid”, *TDV. İA.*, 7, 500-501.
- Tekindağ, Ş. (1997). “Çanakkale-Tarih”, *MEB, İA.*, 3, 340-347.
- Umar, B. (1983). *Troas*, Ak Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2008). *Osmanlı Tarihi-Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri hakkında bir mukaddime ile Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan İstanbul’un fethine kadar*, I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Varlık, M. Ç. (1991). “Anadolu Eyaleti”, *TDV. İA.*, 3, 143-144.
- Yediyıldız, B. (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi-Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yediyıldız, B. (1986). “Vakıf”, *İA., MEB.*, 13, 153-172.
- Zinkeisen, J. W. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

**Yazar Katkıları:** *Tek Yazar Fikir - Tasarım Denetleme- ; Kaynaklar- ; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi ; Analiz ve/ veya Yorum -; Literatür Taraması ; Yazıyı Yazan ; Eleştirel İnceleme*

**Hakem Değerlendirmesi:** *Dış bağımsız.*

**Çıkar Çatışması:** *Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.*

**Finansal Destek:** *Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.*

**Etik Kurul Belgesi:** -

**Author Contributions:** *Sole Author Concept -; Design-; Supervision-Resources; Data Collection and/or Processing; Analysis and/or Interpretation ; Literature Search-; Writing Manuscript-; Critical Review*

**Peer-review:** *Externally peer-reviewed.*

**Conflict of Interest:** *The authors have no conflicts of interest to declare.*

**Financial Disclosure:** *The authors declared that this study has received no financial support.*

**Ethical Committee Approval:** -